

IDFA 2008

Dünyadaki en büyük belgesel etkinliği olan **IDFA'nın (Uluslararası Amsterdam Belgesel Festivali) 21.'cisi 20-30 Kasım tarihleri arasında gerçekleşti.**

■ NECATİ SÖNMEZ

Kurmaca ile belgesel arasında sınır tanımayan *Müziğimiz (Notre musique, 2004)* adlı o güzel filmde Godard'ın söylediği veciz sözlerden biri şuydu: "[1948'den itibaren] Yahudiler kurmacanın nesnesi oldular, Filistinliler ise belgeselin. İşte size aç-karşı aç!" Gerçekliğin ağırlığı altında ezilen, varoluş mücadelesi veren insanların kaderi daha çok 'belgesel olmak' mıdır gerçekten? Denklem değiştiğini söylemek için erken belki, ama bazen tersine dönmüyor değil. Bir bakıyorsunuz roller değişmiş, mazlumları sarmalayan katı gerçeklikten olağanüstü şiirsel bir anlatı çıkmış ya da belgeselcinin kamerası zalimin yüzüne doğru tutulmuş.

Godard'ın önermesindeki aktörlerle örtüşen bir örnek, İsraili usta Avi Mograbi'nin IDFA'da izlediğimiz, yine belgesel-kurmaca karışımı *Z32* adlı filmde karşımıza çıkıyor:

İntikam uğruna öldürdüğü Filistinlilerin hayaletiyle baş etmeye, kendi vicdanıyla yüzleşmeye çalışan eski askerinin kendisi neredeyse bir tür hayalet dönüşüyor (film boyunca yüzünde dijital bir maskeyle izliyoruz onu), yaptıklarını sevgilisine itiraf edip ondan af diliyor. Ya da bir bakıyorsunuz G.W. Bush, bana kalırsa Irak'ta yaşanan şeyi en iyi anlatan kısacık bir belgesel klibinin ('belge görüntü'nün diyelim) karakteri oluveriyor bir anda: Bir gazetecinin fırlattığı bir çift ayakkabıya hedef olarak... O gazeteci ki, -bir yazarın ima ettiği gibi- o çift ayakkabıyla binlerce New York Times'ın yaptığından daha dürüst bir habercilik yapmayı, dünyaya çirliçiplak bir mesaj iletmeyi başarıyor.

Biz gene IDFA'ya dönelim... Bu yıl 21'incisi düzenlenen festivalin, dünyadaki en büyük belgesel etkinliği olmak dışında bir önemli

özelliği de, dünyada belgesel sinemanın nereye doğru evrildiği hakkında fikir verecek ürünleri bir arada sunması. Son dönemde hep söylenegele, kurmaca ile belgeselin birbirine son derece yaklaştığı gerçeğinin çok çarpıcı örneklerini izledik bu yıl da.

Öyle büyük olanaklarla çekilmemiş, buna rağmen pek çok kurmaca filmde rastlanmayacak bir görüntü işçiliğine sahip, emek, zaman ve özen yönünden bilmem kaç milyon dolar bütçeli yapımları aratmayan filmler bunlar. İşte size 23 yıla yayılan bir emeğin ve sabrın ürünü olan, sinema duygusu son derece yoğun, şiirsel bir film: Ellen Kuras ve Thavisouk Phrasavath imzalı *The Betrayal - Nerakhoon*. Laos'taki iç savaşta parçalanıp dağılan bir ailenin uzun

soluklu öyküsü bu. Hikâye, aynı zamanda filmin yönetmenlerden biri olan Thavisouk'un ağzından anlatılıyor. Bu arada, ABD'nin peçete gibi kullanıp attığı bu ülkeye ihaneti ile, asker olan babanın önce kendi halkına sonra ailesine ihaneti iç içe geçiyor. Kalküta'da fare deliğinden farksız 3-4 metre karelik bir evde yaşayan bir ailenin öyküsünü 3 yaşındaki çocuğun gözünden aktaran *Bilal*'de ise, kamerasını kimsenin sokmayı aklına getirmeyeceği bir mekâna sokup gözleri görmeyen ebeveynleri ve küçük kardeşiyle yaşayan Bilal'in hayatını bir yıl boyunca izleyen Sourav Sarangi, sonunda imkânsızın filmini yapmayı, sefaletin en çıplak görüntüsünü yakalamayı başarıyor. Ve elbette, Türkiyeli yeni kuşak belgeselcilerin yüzaklarından Orhan Eskiköy ve Özgür Doğan'ın, IDFA'da yarışarak bir ilke imza attıkları *İki Dil Bir Bavul* (eski adıyla 'Okul Yolunda')... Yine on yıllardır sütunlar, kitaplar, ekranlar boyu tartışılardan bir soruna üçra bir köydeki bir sınıfa girip oradan bakınca meselenin aslında ne kadar çıplak olduğunu anlıyorsunuz. *Hakkâri'de Bir Mevsim*'de (1982) ilginin daha çok öğretmene, burada ise öğrencilere yönelmesi, Godard'ın aç-karşı aç denklemiyle açıklanabilir mi?

IDFA 2008 yine derya gibiydi, ama pek çok filmi anacak yerimiz kalmadı. Hasılı, bu filmlerin kanıtladığı bir şey var ki, onu yine festivalde yer alan bir 'belgesel üzerine belgesel' olan *Capturing Reality*'de Kevin Macdonald bir cümleyle özetliyor: "Gerçek yaşam, hayalinizde canlandırabileceğiniz her şeyden çok daha ilginç."

not: Festivalin daha geniş bir değerlendirmesi için bkz. www.mavidefter.org

LONDRA POSTASI

■ ALISA LEBOW

Ekim ayında İsmet Arasan'ın filmi *Adakale Sözlerim Çoktur*, Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde 'En İyi Belgesel' ödülünü kazandı. Yönetmen, ödülün ardından belgesel camiasına gönderdiği mektupta, belgesel sinemanın Türkiye'de kültür ve eğitime daha iyi entegre edilmesi gerektiğini, toplumsal önemine rağmen belgesel sinemacılığın Antalya'da bile hâlâ ikinci sınıf sinemacılık muamelesi gördüğüne tanık olduğunu yazdı. Arasan, mektubunda, festivalin ödül töreninde belgeselcilerin arkada kıyıda bir yere oturtulduğunu, yani birer sinemacı olarak yeterince ciddiye alınmadıklarını söylüyordu.

İsmet Arasan Altın Portakal'ı alırken

Görünen o ki, yurtdışındaki Türk film festivallerinde de, yakınlarda Londra'da izlediğim festival gibi, belgeselin bu ikinci sınıf statüsü itinayla muhafaza ediliyor. Bu yıl Altın Portakal'da gösterilen pek çok kurmaca film Londra Türk Film Festivali'nde yer aldı. Böylece Londralı izleyici Nuri Bilge Ceylan'ın *Üç Maymun*, Özcan Alper'in *Sonbahar* filmleri gibi, bazıları gerçekten son derece ustaca olan en yeni Türk filmleriyle buluştu. Fakat iki festivalin belgesel programları arasında çok az örtüşme vardı. Londra'da gösterilen belgesellerin bir kısmı iki, üç, hatta dört yıl önce yapılan filmler. Film seçimine de pek anlam veremedim doğrusu. Seçilen bazı filmler o kadar da iyi değildi, daha büyük bir izleyici kitlesi toplayabilecek kimi filmler programda yer almamıştı. Yine de istisnasız hepsi güçlü birer kültürel ve siyasi müdahale niteliğindedir. Van'daki mültecilerin gördüğü kötü muamele, Bergama köylülerinin siyanürle altın çıkartılmasına karşı yıllardır yürüttükleri mücadele, T.C. Devleti'nin işkenceye tolerans göstermeyi sürdürmesi gibi konuları işleyen belgeseller seçilmişti.

Şikâyet etmenin sebebi seçilen filmler değil, bir biçim olarak belgesele yeterince önem verilmemesi. Londra'daki festivalde ikisi hariç tüm belgesellerin sadece birer gösterimi yapıldı, üstelik bu gösterimler de adeta hiçkimse bu filmleri izleyemesin diye hafta içi

öğleden sonraya konmuştu. Birkaç belgeselin bir arada gösterildiği toplam üç programdan ikisine gidebildim, iki gösterimde de saydım, on kişi bile yoktu. Bu, belgesellere izleyicilerin ilgi göstermediğini değil, festival programını yapanların hiç önem vermediğini gösteriyor. Benim gibi bir kaçık belgesel profesöründen başka kim salı günü saat 14:00'te sinemaya gidebilir ki? Cevap açık: Çok az insan.

Londra'daki Türkiyeli ve diğer izleyiciler festivalde yer alan son derece enteresan belgesellere elbette ilgi göstereceklerdir; Emel Çelebi'nin İstanbul'un görmezden gelinen ama sayıca çok olan bir kesimiyle ilgili filmi *Gündelikçi* (2006 Altın Portakal 'En İyi Belgesel') veya Rüya Arzu Köksal'ın Karadeniz kıyısının akıbetiyle ilgili, iyi kotarılmış filmi *Son Kumsal* (2008) gibi. Bu yılın Londra Türk Film Festivali bana şunu düşündürdü: Türkiyeli programcılar, eleştirilenler, akademisyenler, hatta sinemacılar belgeseli ne zaman bir sanat biçimi olarak ciddiye almaya başlayacaklar? İsmet Arasan'ın Ekim 2008'de dediği gibi, "vakti geldi!" **(Çeviren: Başak Ertür)**

Alisa Lebow Londra'daki Brunel Üniversitesi'nde belgesel kuramı, tarihi ve prodüksiyonu üzerine ders veren bir sinemacı ve akademisyen. Ayrıca docIstanbul Belgesel Araştırmaları Merkezi'nin kurucu üyelerinden. Alisa.Lebow@brunel.ac.uk

DUYURULAR:

• **Sundance Enstitüsü Belgesel Film Programı'nın** proje geliştirme veya post prodüksiyon fonuna son başvuru tarihi **9 Şubat 2009**. (www.sundance.org)

• **ITVS** uluslararası belgesel projeler için bitirme fonunun son başvuru tarihi **16 Ocak 2009**. (www.itvs.org)

• **Jan Vrijman** belgesel fonuna son başvuru tarihi **1 Şubat 2009**. (www.idfa.nl/industry/vrijman-fund.aspx)

• **Selanik Belgesel Film Festivali'nin** paralel etkinliklerinden biri olarak düzenlenen 'Docs in Thessaloniki' belgesel forumu ve proje atölyesine projeniz ile başvurmak için son başvuru tarihi **25 Ocak 2009**. (www.edn.dk)

SON BAŞVURU TARİHİ YAKLAŞAN FESTİVALLER

Visions du Réel
5 Ocak 2009
/ www.visionsdureel.ch

ÉCU - Avrupa Uluslararası Bağımsız Film Festivali
5 Ocak 2009
/ www.ecufilmfestival.com

Silverdocs
9 Ocak 2009
/ silverdocs.com/

Beeld voor Beeld Festival
9 Ocak 2009
/ www.beeldvoorbeeld.nl

IndieLisboa
16 Ocak 2009
/ www.indielisboa.com

RAI International Festival of Ethnographic Film
15 Ocak 2009
/ raifilmfest.org.uk

BU AYKİ FESTİVALLER

Sundance Film Festivali
15-25 Ocak 2009 / www.sundance.org/festival

DocPoint - Helsinki Belgesel Film Festivali
2-25 Ocak 2009 / www.docpoint.info

Rotterdam Uluslararası Film Festivali
21 Ocak-1 Şubat 2009 / www.filmfestivalrotterdam.com

Göteborg Uluslararası Film Festivali
23 Ocak-2 Şubat 2009 / www.goteborg.filmfestival.org

Docs Barcelona
27 Ocak-1 Şubat 2009 / www.docsbarcelona.com